

بررسی میزان انطباق اهداف غایی تربیتی اسلام در محتوای کتاب هدیه‌های آسمان و آموزش

قرآن پایه پنجم دبستان

پوریا گلپایگانی^۱، محمدباقری دادوکلایی^۲

۱. دانشجوی کارشناسی رشته‌ی آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس دکتر شریعتی، ساری، ایران. (نویسنده مسئول).

۲. دانشجوی کارشناسی رشته‌ی آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس دکتر شریعتی، ساری، ایران.

فصلنامه ایده‌های نو در تعلیم و تربیت، دوره دوم، شماره دوم، بهار ۱۴۰۱، صفحات ۹-۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۲۰

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی میزان انطباق اهداف غایی تربیتی اسلام در محتوای کتاب هدیه‌های آسمان و آموزش قرآن پایه پنجم می‌باشد. اهدافی که خود به دو دسته عرضی و غایی دسته‌بندی می‌شوند. با توجه به تحلیل کمی، عینی و نظام‌دار کتاب‌های درسی در مورد موضوع موردپژوهش و همچنین ابزار مورد استفاده، روش پژوهش توصیفی و از نوع تحلیل محتوا می‌باشد. واحد ثبت در این تحقیق، مضمون و واحد زمینه، درس می‌باشد. جامعه آماری کتاب‌های هدیه‌های آسمان و آموزش قرآن پایه پنجم است؛ و نمونه آماری شامل متن درس، آیات و تمامی فعالیت‌های کتاب است. روش شمارش نیز فراوانی است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که اهداف غایی تربیتی اسلام آن‌طور که باید در این دو کتاب به کار نرفته‌اند. دو کتاب فوق که محتوایی در ارتباط با خداوند، مسائل دینی و کتاب مقدس دارند به‌صورت نامتوازن به اهداف غایی در هر درس و هر کدام از کتاب‌ها پرداخته‌اند و همچنین برخی از درس‌های موجود در این دو کتاب به هیچ‌کدام از اهداف نپرداخته‌اند.

واژه‌های کلیدی: اسلام، اهداف غایی، هدیه‌های آسمان، قرآن.

فصلنامه ایده‌های نو در تعلیم و تربیت، دوره دوم، شماره دوم، بهار ۱۴۰۱

مقدمه

امروزه در اغلب کشورها تعلیم و تربیت به عنوان صنعت رشد قلمداد می‌شود. در عصر ما قدرت و توانایی بالقوه تعلیم و تربیت جهت ترقی و پیشرفت، آشکار شده است. کشورهایی که آگاهانه، تعلیم و تربیت را به خدمت گرفته‌اند، موفق شده‌اند در رسیدن به هدف‌های خود این قدرت را بالفعل سازند و تغییرات مطلوب را در عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی به وجود آورند. البته هدف کلی تعلیم و تربیت در هر جامعه این است که افراد آن طبق الگو، اعتقادات، ارزش‌های فرهنگی، دینی، اجتماعی و سیاسی جامعه بار آمده، به اعضای مفید و شایسته مبدل شوند (امینی خلف لو، ۱۳۹۷).

تعلیم و تربیت یکی از اساسی‌ترین فعالیت‌هایی است که در طی یک فرایند نسل اول می‌کوشد تا قدرت آگاهی نسل بعد از خود را در همه زمینه‌ها پرورش داده و آن‌ها را برای برخورد با مسائل گوناگون آماده سازد. تعلیم و تربیت به مثابه جریانی است که باید در کنار آموزش دانش، قدرت تفکر را در فرد رشد دهد و تسلط او را بر محیط زندگی افزون کند. در آموزش و پرورش هم از علم صحبت می‌شود و هم از تفکر، هم پرورش عقلانیت مورد توجه است و هم از جنبه اجتماعی بودن انسان سخن به میان آمده است (پور وهابی و بهزادی فر، ۱۳۹۳). تعلیم در لغت به معنای بیاموختن در لغت‌نامه‌ی دهخدا و یاد دادن در فرهنگ لغت معین، معنی می‌شود؛ که همان آموزش است. معمولاً فعالیت‌هایی را که معلم به قصد آسان کردن یادگیری در یادگیرندگان به تنهایی یا با کمک مواد آموزشی انجام می‌دهد، آموزش می‌نامند. تعلیم، ایجاد دگرگونی در متعلم و متحول ساختن او از حالت جهل است به حالتی که موجب رشد عقلی و استقلال فکری شود. همان‌گونه که امیر مؤمنان، علی علیه السلام فرمود: "الْعِلْمُ مُمِيتُ الْجَهْلِ". دانش، میراننده نادانی است؛ بنابراین، حقیقت تعلیم و آموزش، پیدا شدن رشد عقلی و حالتی است که جهل را در انسان محو ساخته و کشنده جهل و حیات دهنده نفس و نوربخش عقل و خرد باشد (سیفی، ۱۳۹۴). تربیت به معنای پروردن، پروراندن، پرورش دادن، ادب و اخلاق به کسی یاد دادن است؛ همچنین تربیت به معنای تغذیه و مراقب کودک را عهده‌دار شدند و به دقت او را سرپرستی کردن تا تمام شدن دوره کودکی است این رسیدگی شامل رشد قوای ادراکی و عقلی او نیز می‌شود (فایضی و آشتیانی، ۱۳۷۵).

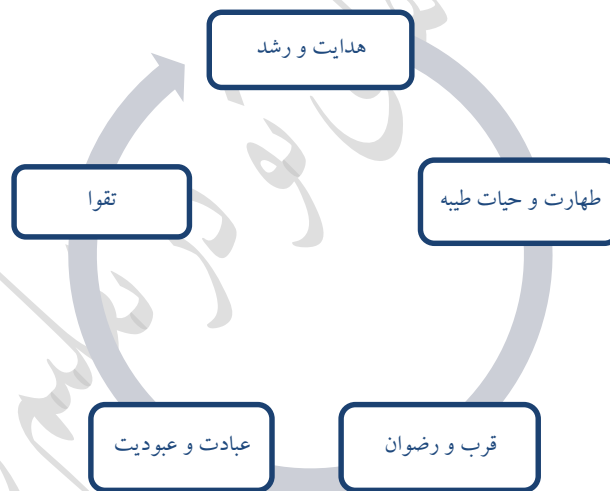
نظریه‌پردازان تعلیم و تربیت از دیرباز نقش تربیتی را شناخته و کوشیده‌اند تا نوع نظام اجتماعی را که استعدادهای انسانی مبتنی بوده و آن‌ها را شکوفا می‌سازد، مشخص سازند. لذا شناخت مکتب‌ها و ایدئولوژی و دیدگاه‌های تربیتی بسیار مهم است. فلسفه تربیت به مطالعه هدف‌ها، فرایند، ماهیت برنامه‌ها، عمل و نتایج تعلیم و تربیت می‌پردازد (باقری دادوکلائی، ۱۴۰۰). این مطالعات می‌توان در بافت تعلیم و تربیت به عنوان یک موسسه اجتماعی، فرهنگی یا در معنای وسیع‌تر به عنوان فرایند رشد وجودی انسانی، یعنی چگونگی تعبیر فهم آدمی از جهان (مثلاً، فهم واقعیت‌های عینی، عادات اجتماعی، تاریخ و فرهنگ و حتی عواطف ما باشد). با کمک فلسفه تربیت می‌توان تربیت را در حیطه عمل و نظر هماهنگ و بامعنا ساخت؛ بنابراین فلسفه تربیت معرفتی است نظری برای معرفی بنیادهای تربیت درست، منسجم، هماهنگ و جلوگیری از تضاد و تناقض در عمل و تربیت (ابراهیم زاده، ۱۳۹۲).

یکی از مکاتبی که بسیار اهمیت دارد و در کشور ما باید مورد توجه قرار گیرد، فلسفه تربیتی اسلام است. علم و تربیت در اسلام با نزول اولین آیات وحی بر پیامبر اکرم (ص) آغاز و با خطاب «اقرأ ربک الاکرم الذی علّم بالقلم علّم الانسان مالم یعلم» منشأ و مشیت

الهی به خود گرفت؛ که در این آیات اولیه بر دو عنصر بنیادین تعلیم و تربیت، یعنی کسب علم و دانش از یکسو و تعالی روح و کمال انسانی از سوی دیگر تأکید می‌شود (حسینی، ۱۳۷۹).

برای شروع هرکاری، قبل از هر چیز باید اهداف آن کار مشخص باشد و دقیقاً بدانیم که هدف ما از انجام آن کار چیست تا از وسایل، راه‌ها و روش‌هایی در انجام آن کار استفاده کنیم که در جهت تحقق اهداف موردنظر باشد. برای تربیت متربی هم ابتدا باید هدف از تربیت او را مشخص نماییم و بدانیم که می‌خواهیم چگونه انسانی بپرورانیم تا با توجه به این هدف‌ها برنامه‌ی همه‌جانبه طرح‌ریزی کنیم و با روشی مطلوبی به اجرای آن پردازیم (تاج‌زاد مهر، ۱۳۹۸). اهداف در فلسفه تربیتی اسلام دوگونه اند: اهداف واسطه‌ای و اهداف غایی. اهداف واسطه‌ای (عرضی) می‌توانند در کنار هم قرار بگیرند ولی نسبت به هم از نوعی استقلال برخوردارند. این دسته از اهداف ناظر به شئون مختلف انسان هستند و همان‌گونه که این شئون نسبت به هم از نوعی استقلال برخوردارند، اهداف مربوط به آن‌ها نیز چنین‌اند؛ مثلاً شأن اجتماعی از شأن فکری انسان قابل تمیز است ولی بر هم تأثیر دارند؛ اما اهداف غایی (طولی) که موردبحث ما هستند به اهدافی گویند که نمی‌توانند کنار هم قرار بگیرند و مستقل از هم در نظر گرفته شوند، بلکه هدفی که در طول اهداف دیگر قرار می‌گیرد همواره با همه آن‌ها همراه است (باقری، ۱۳۹۹).

اهداف غایی تربیتی که موردبحث مقاله حاضر هستند پنج نوع هستند که در نمودار شماره ۱ مشخص شده‌اند.

نمودار ۱. اهداف غایی تربیتی اسلام

هدایت و رشد

به سمت و معنی خلقت ناظر است؛ بنابراین هیچ خلقتی بی هدایت نمی‌تواند باشد: «رَبَّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى». در رابطه با انسان هدایت طی دو مرحله صورت می‌گیرد. مرحله اول: هدایت به معنای نمودن راه است و شامل هدایت رسولان و هدایت فطری خواهد بود. مرحله دوم: در این نوع هدایت، تنها نمودن راه مطرح نیست، بلکه پیمودن راه مطرح است. هادی کسی نیست که راه را نشان دهد، بلکه کسی است که راه را برود و هدایت‌شونده را به دنبال خود ببرد. این نوع هدایت همان هدف غایی فلسفه تربیتی اسلام است (شریعتمداری، ۱۳۹۹).

طهارت و حیات طیبه

از آن جهت که دین اسلام یک برنامه کامل برای زندگی بشر بوده و تمام جنبه‌های حیات مادی و معنوی او را در نظر دارد و از جهتی بهداشت یکی از ابعاد مهم زندگی بشر است، اسلام نسبت به مسئله طهارت و بهداشت عنایت شایانی دارد. مراد از طهارت، خالی شدن و پاک‌گشتن از هر چیزی است که موجب ناپاکی‌ها و کثافات ظاهر و باطن آدمی گردد. این پاکی هم جسمانی است و هم اخلاقی و روحی (حسن‌زاده آملی، ۱۳۷۶). به هر میزان که نسبت به مسائل اخلاقی، احکام و معارف، التزام وجود داشته باشد، طهارت بیشتری در انسان به وجود می‌آید. طهارت در این معنی که شامل اعتقادات، اخلاق و اعمال می‌شود، یک هدف غایی در تربیت اسلامی است و به آن حیات طیبه گویند و به معنی زندگی پاک است و همچون طهارت، جمیع شئون انسان را در برمی‌گیرد (تاج زادمهر، ۱۳۹۸).

تقوا

تقوا، از مصدر وقایه و ریشه «وقی» در لغت به معنای «حفظ کردن و نگاه‌داشتن از بدی و گزند» است. تقوا عبارت است از آن‌که نفس تحت محافظت قرار بگیرد و دچار گناه نشود. وقتی این کلمه در زمینه اخلاقی و تربیتی در مورد انسان به کار می‌رود؛ به معنای حفظ خود، تسلط بر خود، اداره خود و قرار دادن اعمال و رفتار خود در مسیر عقلانی است (باقری، ۱۳۹۹). آیاتی هم در قرآن کریم در مورد تقوا آمده که به آن اشاره می‌کنیم. «إِنْ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقِيكُمْ إِنْ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ»، «إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا».

قرب و رضوان

قرب به معنای نزدیکی به خداست و آشکار است که این نزدیکی، مکانی است نه مکانی. در قرب، انسان به خدا نزدیک می‌شود، اما خدا همواره به انسان نزدیک است؛ آن‌هم در برترین حد نزدیکی؛ «وَلَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ» ماهیت نزدیکی و دوری انسان به خدا مربوط به رویکرد (توجه) و پشتکرد (عدم توجه) او به خداست (میکائیل و سلطان القرایی، ۱۳۹۴). مراد از قرب، نزدیکی و ارتباط روحی و معنوی با خداست که ریشه در شخصیت وجود انسان دارد و او را حقیقتاً به خدا نزدیک می‌کند (اعرافی، ۱۳۸۷). هر قدر توجه انسان به خدا عمیق‌تر و پایدارتر باشد و به هر میزان که انسان بیشتر احساس حضور در محضر خدا را داشته باشد، قرب افزون‌تری ایجاد می‌شود.

عبادت و عبودیت

هدف اساسی تربیت از دیدگاه اسلام پرستش خدای یگانه است. «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ». خداشناسی و پرستش خدا، بنیان استقرایی است که نه تنها حرکت دائمی انسان را به سوی کمال و رشد تضمین می‌کند، بلکه به صورتی اطمینان بخش جلوی انحراف فرد و جمع را نیز می‌گیرد (شریعتمداری، ۱۳۹۹). پرستش خدا یعنی قدم گذاشتن در مسیر توحید، مسیری دائمی و مطمئن که به سوی ابدیت ادامه دارد؛ مسیری که در تمام مراحل، رشد فرد و جمع را تضمین می‌کند. جهان‌بینی توحیدی به حیات و زندگی، معنی، روح و هدف می‌دهد؛ زیرا انسان را در مسیری از کمال قرار می‌دهد که در هیچ حد معینی متوقف نمی‌شود و همیشه رو به پیش است. جهان‌بینی است که آدمی را از سقوط در دره هولناک پوچی گرایي نجات می‌دهد (حسینی‌زاده، ۱۳۹۹). اثر عبد بودن در هر یک از شئون انسان چنین آشکار می‌شود که در شأن جسمی و غریزی، انسان را از پیروی شهوات باز می‌دارد، در شأن فکری و عقلی او را بر

آن می‌دارد که علم را عطیه الهی بدانند و مایه خشیت از خدا و در شأن اخلاقی و اجتماعی اراده علو و برتری جویی را از او می‌ستانند، در شأن اقتصادی، او را بر مالک دیدن خدا و در شأن سیاسی بر حاکم دیدن او فرامی‌خواند (باقری، ۱۳۹۹).

پژوهش‌های زیادی در این مورد صورت گرفته است. حیدری ستوده (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان تربیت معنوی از دیدگاه امام علی (ع) بر مبنای نامه‌های نهج‌البلاغه نتیجه گرفت که از نظر پیشوای پرهیزکاران تربیت معنوی، تربیتی الهی است که دستیابی به آن مستلزم رعایت تقوای الهی و توجه به مبدأ و معاد و با رنج و مشقت فراوان همراه بوده و نیاز به تعقل و تفکر و سیر در آفاق و انفس و جدوجهد در جهت تصفیه نفس از رذایل و آراستگی به جمیع فضایل را می‌طلبد که حاصلش، نورانیت و صفای دل و فلاح و رستگاری و غایت آن تقرب الهی است.

میکائیل لو و سلطان القرای (۱۳۹۴) طبق بررسی‌هایی که انجام دادند به این نتیجه رسیدند که با توجه به اعتقاد مسلمانان به معاد و سرانجام هستی، آشنایی با اهداف و روش‌های تعلیم و تربیت در اسلام از ضرورت‌های غیرقابل‌انکار برای هدایت صحیح افراد جامعه به سوی مسیر سعادت است؛ چراکه بدون شناخت کافی از اهداف و روش‌های تعلیم و تربیت اسلامی، امکان انحراف افراد از مسیر پریچ‌وخم زندگی دنیوی برای رسیدن به آخرت وجود دارد.

باقری دادوکلائی و گلیپگانی (۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان بررسی اهداف تربیتی اسلام در محتوای کتاب هدیه آسمانی پایه پنجم ابتدایی به این نتیجه رسیده‌اند که مؤلفان کتاب به اهداف تربیتی اسلام در این کتاب به‌خوبی توجه نکرده‌اند و از بین یازده هدف، تمام تمرکزشان را بر روی پرورش نیروی تفکر و قوه‌ی عقل گذاشته‌اند. این امر حاکی از آن است که مؤلفان کتاب کاملاً اهداف دیگر را نادیده گرفته‌اند. همچنین به این نکته اشاره کرده‌اند که کتاب‌های درسی و آزمون‌ها و سؤالات مطرح‌شده در آن‌ها بایستی به بهترین شکل بازتاب تمامی هدف‌های آموزشی و همه محتوای برنامه درسی باشند از لحاظ نظری، بهترین کتاب برای یک درس یا یک موضوع، کتابی است که تمام مطالب و هدف‌های آموزشی آن درس را در برگیرد؛ بنابراین تهیه‌کنندگان کتاب‌های آموزشی بایستی به انتخاب پرسش‌ها و تمرین‌هایی که معرف هدف‌ها و محتوای دروس باشند، اقدام کنند و اهداف کتاب را به‌طور یکنواخت در بین دروس توزیع کنند.

روش پژوهش

با توجه به تحلیل کمی، عینی و نظام‌دار کتاب‌های درسی در مورد موضوع موردپژوهش و همچنین ابزار مورداستفاده، روش پژوهش توصیفی و از نوع تحلیل محتوا می‌باشد؛ همان‌طور که برلسون تحلیل محتوا را روشی پژوهشی برای توصیف عینی، منظم و کمی محتوا دانسته است.

واحد ثبت در این تحقیق، مضمون است. واحد ثبت به بخش معنادار و قابل رمزگذاری محتوا اطلاق می‌شود و واحد زمینه «درس» است؛ یعنی واحدهای ثبت در هر درس شمارش می‌شوند؛ به عبارتی هر موضوع و یا مضمونی، در هر قسمتی از محتوای دروس مربوطه باشد، شمارش می‌شوند. جامعه آماری کتاب آموزش قرآن پایه پنجم و کتاب هدیه‌های آسمان پایه پنجم دبستان چاپ سال ۱۳۹۹ می‌باشد و نمونه آماری شامل فعالیت‌های کتاب از جمله، آزمایش کنید، جمع‌آوری اطلاعات و غیره است. روش شمارش نیز فراوانی است. مقوله‌بندی در این تحقیق با روش جعبه‌ای یا از پیش تعیین‌شده است، بدین صورت که طبقه‌ها یا مقوله‌ها از قبل مشخص

و جمع‌آوری شده‌اند. برای اطمینان از صحت نتایج به‌دست‌آمده به‌طور تصادفی صفحاتی از کتاب انتخاب‌شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱. تعداد و درصد فراوانی اهداف در کتاب هدیه‌های آسمان

اهداف درس	هدایت و رشد	عبادت و عبودیت	قرب و رضوان	تقوا	طهارت و حیات طیبه	درصد
اول	۲	۱	۳	۲	۸	۲۸
دوم	۱	-	-	-	-	۱
سوم	-	۱	-	-	-	۱
چهارم	۱	۱	۲	۱	۲	۱۱
پنجم	۳	۲	۲	-	۳	۱۶
ششم	-	-	-	-	-	۰
هفتم	-	۴	۲	۱	۳	۱۶
هشتم	۱	-	۱	۲	-	۶
نهم	۳	-	۱	-	-	۶
دهم	-	-	-	-	-	۰
یازدهم	-	-	-	-	-	۰
دوازدهم	-	-	-	-	-	۰
سیزدهم	-	-	۱	-	-	۱
چهاردهم	-	-	-	-	۱	۱
پانزدهم	-	-	۱	-	-	۱
شانزدهم	-	-	-	-	-	۰
هفدهم	-	-	-	-	-	۰
درصد	۱۹	۱۶	۹	۱۷	۳۰	

در جدول شماره ۱ که بررسی اهداف غایی دین اسلام در کتاب هدیه‌های آسمان پایه پنجم مقطع ابتدایی را نشان می‌دهد می‌توان دریافت که در مجموع ۵۶ مورد از کل اهداف، درس اول با دارا بودن ۱۸ مورد، تعداد بیشتری از اهداف غایی را شامل می‌شود و درس‌های ۶ و ۱۰ و ۱۲ و ۱۶ و ۱۷ بدون پوشش هیچ‌کدام از اهداف موردنظر، دارای کمترین تعداد اهداف هستند.

جدول ۲. تعداد و درصد فراوانی اهداف در کتاب آموزش قرآن

اهداف درس	هدایت و رشد	عبادت و عبودیت	قرب و رضوان	تقوا	طهارت و حیات طیبه	درصد
اول	۶	۵	۵	۱	۱	۲۹
دوم	-	۲	-	۱	-	۵
سوم	-	۲	۱	-	۳	۱۰
چهارم	۱	-	-	۲	۳	۱۰
پنجم	-	-	-	-	۳	۵
ششم	۳	-	-	-	-	۵
هفتم	-	۱	-	۵	۲	۱۴
هشتم	-	-	-	-	۲	۳
نهم	-	-	-	-	۱	۱
دهم	۳	-	-	۱	۱	۸
یازدهم	۲	-	-	۱	۳	۱۰
دوازدهم	۱	۱	-	-	-	۳
درصد	۱۹	۱۶	۲۳	۱۰	۳۰	
اهداف درس	هدایت و رشد	عبادت و عبودیت	قرب و رضوان	تقوا	طهارت و حیات طیبه	درصد
اول	۶	۵	۵	۱	۱	۲۹
دوم	-	۲	-	۱	-	۵
سوم	-	۲	۱	-	۳	۱۰
چهارم	۱	-	-	۲	۳	۱۰
پنجم	-	-	-	-	۳	۵
ششم	۳	-	-	-	-	۵
هفتم	-	۱	-	۵	۲	۱۴
هشتم	-	-	-	-	۲	۳
نهم	-	-	-	-	۱	۱
دهم	۳	-	-	۱	۱	۸
یازدهم	۲	-	-	۱	۳	۱۰
دوازدهم	۱	۱	-	-	-	۳
درصد	۱۹	۱۶	۲۳	۱۰	۳۰	

با توجه به جدول شماره ۲ می‌توان دریافت درس اول کتاب آموزش قرآن پایه پنجم با ۲۹ درصد دارای بیشترین تعداد موارد اهداف غایی تربیتی دین اسلام است که در این میان بیشترین میزان توجه در هر مورد با ۳۰ درصد متعلق به طهارت و حیات طیبه می‌باشد. همچنین درس دوازدهم تنها با ۳ درصد از کل اهداف، کمترین تعداد موارد اهداف غایی تربیتی را به خود اختصاص داده و از بین اهداف، قرب و رضوان دارای کمترین تعداد از کل اهداف موجود در کتاب درسی است.

در بررسی انطباقی دو کتاب فوق، کتاب هدیه‌های آسمان دارای ۵۶ مورد و کتاب آموزش قرآن دارای ۶۲ مورد از اهداف غایی تربیتی اسلام هستند. در کتاب آموزش قرآن با توجه به داشتن تمرینات خارج از کتاب و مشاهده و بررسی آیات قرآن کریم در مقایسه با کتاب هدیه‌های آسمان که دارای فعالیت‌ها و تمرینات کلاسی بیشتری است به اندازه قابل قبولی، اهداف مورد توجه قرار گرفته‌اند. انتظار می‌رفت با توجه به تمرینات، داستان‌ها و فعالیت‌های کلاسی موجود در کتاب هدیه‌های آسمان، تعداد بیشتری از اهداف مورد توجه و استفاده قرار می‌گرفتند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر تحلیل محتوای کتاب‌های آموزش قرآن و هدیه‌های آسمان پایه پنجم مقطع ابتدایی و بررسی میزان انطباق هدف‌های غایی تربیتی اسلام در این دو کتاب است که پژوهش‌های اندکی از این منظر کتاب‌ها را مورد بررسی قرار داده‌اند. با توجه به تحلیل و بررسی‌های صورت گرفته در کتاب هدیه‌های آسمان دو مورد طهارت و حیات طیبه و قرب و رضوان به ترتیب با ۳۰ و ۲۳ درصد بیش‌ترین تعداد استفاده از بین اهداف را به خود اختصاص داده‌اند. در بررسی دو عامل فوق می‌توان دریافت مؤلفان کتاب هدیه‌های آسمان سال پنجم بیشتر به مسئله زندگی پاکیزه از انواع آلودگی‌های روحی و جسمی که زندگی را در کام انسان ناگوار می‌سازند و نتیجه این پاکیزگی تحقق جامعه‌ای قرین آرامش و محبت است پرداخته (میکائیلو، سلطان‌القزایی، ۱۳۹۴)؛ همچنین با بررسی هدف قرب و رضوان در این کتاب که ۲۰ درصد از کل اهداف را به خود اختصاص داده است می‌توان نتیجه گرفت که به مسئله نزدیکی روحی با خداوند که ریشه در شخصیت وجود انسان دارد (اعرافی، ۱۳۷۶) بیش از باقی اهداف پرداخته شده است. کنترل نفس، دوری از گناه، پرهیزگاری و... که از مصادیق تقوا به شمار می‌روند در کتاب هدیه‌های آسمان از مجموع اهداف یافت شده ۱۰ درصد و در کتاب آموزش قرآن ۱۷ درصد را شامل می‌شود.

در بررسی کتاب آموزش قرآن پایه پنجم دو مورد طهارت و حیات طیبه و هدایت و رشد به ترتیب با ۳ درصد و ۲۵ درصد از کل اهداف، بیشترین تعداد استفاده را به خود اختصاص داده‌اند؛ همچنین از بین تعداد اهداف یافته شده در دو کتاب فوق تقوا در کتاب هدیه‌های آسمان و قرب و رضوان در کتاب آموزش قرآن به ترتیب با ۱۰ درصد و ۹ درصد دارای کمترین تعداد اهداف در این کتاب‌ها بودند. طبق بررسی‌های صورت گرفته در مجموع دو کتاب، هدف طهارت و حیات طیبه که از مصادیق مهم آن می‌توان به ایمان و عمل صالح، اطاعت از فرمان خدا، قناعت، رضا دادن به مصیبت و... می‌توان نام برد، بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. کتاب‌های آموزش قرآن و هدیه‌های آسمان که محتوایی در ارتباط با خداوند، مسائل دینی و کتاب مقدس دارند به صورت کاملاً نامتوازن به اهداف غایی در هر درس و هر کدام از کتاب‌ها پرداخته شده و لازم به ذکر است در برخی از درس‌های موجود در کتاب‌های فوق به هیچ‌کدام از اهداف پرداخته نشده یا به تعداد یک یا دو هدف پرداخته شده است و به نظر می‌رسد مؤلفان توجه کافی به اهداف غایی تربیتی اسلام

نداشته‌اند. توجه به اهداف غایی تعلیم و تربیت اسلامی برای رسیدن به هدف و رویکرد کتاب‌های قرآن و هدیه‌های آسمان یعنی انس با قرآن و تغییر نگرش دانش‌آموزان در مقطع ابتدایی، می‌تواند بسیار مهم و حائز اهمیت باشد. پیشنهاد می‌شود محققان و پژوهش‌گران گرامی به موضوع انطباق اهداف واسطی تربیتی اسلام در دو کتاب مذکور و میزان انطباق اهداف غایی و واسطی با رویکرد کلی کتاب‌های هدیه‌های آسمان و آموزش قرآن بپردازند.

منابع

- امینی، امیر؛ خلفو، مهناز. (۱۳۹۷). بررسی تعلیم و تربیت و رابطه آن با دیدگاه‌های مختلف فلسفی، سومین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و رفتار: تهران، ۱۳.
- پوروهایی، زهره و مرجان بهزادی فر. (۱۳۹۳). تعلیم و تربیت اسلامی. اولین کنفرانس توسعه ملی پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- سیفی، فاطمه. (۱۳۹۴). تعلیم و تربیت در اسلام: چارچوب‌ها، مبانی، اصول، هدف‌ها و نتایج در نظام آموزشی اسلام. دومین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و روانشناسی.
- فاضلی، علی و محسن آشتیانی. (۱۳۷۵). مبانی تربیت و اخلاق اسلامی، قم: روحانی.
- باقری دادوکلاهی، محمد. (۱۴۰۰). بررسی و مقایسه تعلیم و تربیت در ایدئولوژی لیبرالیسم و فلسفه تربیتی اسلام. ششمین کنفرانس ملی علوم انسانی و مطالعات مدیریت.
- ابراهیم زاده، عیسی. (۱۳۹۲). فلسفه تربیت، انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ سیزدهم.
- حسینی، سید علی. (۱۳۷۹). تعلیم و تربیت اسلامی (منابع و اصول). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- تاج زاده، حمیرا. (۱۳۹۹). تعلیم و تربیت اسلامی. تهران: مدرسان شریف.
- باقری، خسرو. (۱۳۹۹). نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی. ج ۱. انتشارات مدرسه: تهران.
- شریعتمداری، علی. (۱۳۹۹). اصول و فلسفه تعلیم و تربیت. انتشارات امیرکبیر: تهران.
- حسن زاده آملی، حسن. (۱۳۷۶). تعلیقات بر آغاز و انجام، وزارت ارشاد، تهران. چاپ چهاردهم.
- میکائیلو، غلامحسین و خلیل سلطان القرائی. (۱۳۹۴). اهداف و روش‌های تعلیم و تربیت از دیدگاه اسلام. فصلنامه تربیت اسلامی، ص ۹۷-۱۲۱.
- اعرافی، علیرضا. (۱۳۷۶). نگرش به حکومت و مدیریت از منظر امام علی (ع). فصلنامه روش‌شناسی علوم انسانی، دوره ۷، ص ۲۲-۴۵.
- حسینی، سید علی. (۱۳۷۹). تعلیم و تربیت اسلامی منابع و اصول. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- معزی، لیلا و رضا زارعی. (۱۳۹۵). تحلیل محتوای کتاب درسی تفکر و سبک زندگی دوره متوسطه اول در مورد ترویج و تعیین فرهنگ حجاب بر اساس اهداف سند تحول بنیادین. فصلنامه علمی پژوهشی زن و جامعه. سال هفتم. شماره سوم.